

muratti

FREDRIKA WILHELMINA CARSTENS

Muratti

Fredrika Wilhelmina
Carstens

Muratti

Suomentanut
Eeva-Liisa Järvinen

Esipuhe
Heidi Grönstrand

FAROS

Alfred Kordelinin säätiö on tukenut teoksen
suomennostyötä.

© Eeva-Liisa Järvinen, Heidi Grönstrand & Faros-kustannus Oy

Kolmas, pehmeäkantinen painos
ISBN 978-952-5710-56-4 (painettu)
ISBN 978-952-5710-78-6 (e-kirja)

www.faroskustannus.fi

Esipuhe

Kun *Muratti* ilmestyi vuoden 1840 loppupuolella, se oli ensimmäinen Suomessa julkaistu kotimainen romaani. *Muratti* on Fredrika Wilhelmina Carstensin kirjoittama kirjeromaani, joka koostuu orvoksi jääneen nuoren naisen, Matilda Sommerin, kirjoittamista kirjeistä. Matilda matkaa Tukholmaan seuraneidiksi ja kirjaa tarkasti muistiin ajatuksensa, tunteensa ja vaikutelmansa aivan matkan ensi hetkistä alkaen. Merkinnät seuraavat toisiinsa tiuhaan, ja ne ovat lähes päiväkirjanomaisia luonnehdintoja päivän tapahtumista ja kokemuksista, aluksi itse matkasta ja myöhemmin elämästä tukholmalaisissa salongeissa. Kirjeiden vastaanottaja on Emilia, Matildan Suomeen jäänyt ystävätär, jolle Matilda kirjoittaa 28. toukokuuta muun muassa seuraavasti:

Tämä päivä vie minut taas kauemmaksi sinusta, ja kuitenkin tunnen, etten ole milloinkaan ollut lähempänä sinua: kyöneleeni sekoittuvat syreeninlehden kastepisaroihin. Taitoin juuri oksan ikkunan alla kasvavasta pensaasta. Se saa nyt seurata minua, tämä muisto kotiseuduiltani. Kuihtuneenakin se on vieraassa maassa ystävällisen vapauden viesti.

*

Romaani oli pitkään Suomessa tuontitavaraa. Kirjoja tuotiin pääasiassa Ruotsista tai Saksasta joko alkukielisinä tai ruotsinkielisinä käännöksinä, vaikka ensimmäiset suomenkieliset käännösromaanit ilmestyivätkin maassamme jo 1830-luvulla. Vähitellen omassa maassa julkaistusta ja omalla kielellä – suomeksi tai ruotsiksi – kirjoitetusta kirjallisuudesta tuli kuitenkin yhä tärkeämpää. Runojen, novellien, jatkokertomusten ja romaanien määrä lisääntyi, koska oman suomalaisen kulttuurin vahvistaminen koettiin tärkeäksi. *Muratissa* teoksen kotimaisuutta korostettiin erityisellä alaotsikolla, *finsket original* eli *suomalaista alkuperää*. Romaanista tuli 1800-luvun puolivälin kuluessa yhä arvostetumpi kirjallisuudenlaji, vaikka samaan aikaan se oli myös keskeinen osa huvi- ja ajanviettelukemistoa. Kustantajat pyrkivät vastaamaan kasvavaan lukunälkään, eikä naiskirjailijoidenkaan panosta väheksytty. Monet ensimmäisistä romaanien, novellien ja erilaisten, usein sanomalehdessä ilmestyneiden, kertomusten kirjoittajista olivatkin naisia. *Muratin* kirjoittaja Fredrika Wilhelmina Carstens on tavallisesti nimetty ensimmäiseksi romaanikirjailijaksi, ja häntä seurasivat pian muun muassa Sara Wacklin, Charlotta Falkman, Maria Kraftman, Wendla Randelin ja Fredrika Runeberg.

Myös *Muratista* kirjoitetussa arvostelussa lukijoita muistutettiin siitä, että kyseessä oli ensimmäinen kotimainen romaani. Jo tämä seikka antaisi arvostelijan mukaan aiheen teoksen esittelemiseen tyytyväisin mielin. Kirjoittaja katsoo velvollisuudekseen tehdä teosta tunnetuksi, koska kirjallisuutta julkaistaan maassa niin vähän:

Tässä, arvollisin lukija, on nyt ensimmäinen kotimainen yritys romaanikirjallisuuden tiellä: sillä, vaikka se ei olekaan suomenkielinen, se on silti ”suomalaista alkuperää”. Jo tämän seikan vuoksi olisi syytä esitellä se mitä tyytyväisimmin mielin, ellei – ellei – vaikea ja oleellinen ”jos” armotta muuttaisi tyytyväisiä tunteita aivan toisenluontoisiksi.¹ (Suom. Eeva-Liisa Järvinen)

Suuret odotukset eivät siis täyttyneet. *Helsingfors Morgonblad* -lehden arvostelija valitti muun muassa, että lukija joutuu kahlaamaan yli puolenvälin ennen kuin löytää teoksen varsinaisen juonen, joka sekin on aivan liian löyhä. Arvostelun mukaan jonkun kirjeen voisi poistaa tai lisätä ilman, että romaani siitä sanottavasti kärsisi, sillä siinä on muutenkin liikaa joutavaa loruilua ja pieniä yksityiskohtia. Kriitikko odotti *Muratilta* totuudellisuutta ja elämänmakuisuutta, mitä pidettiin 1800-luvun puolivälissä romaanin taiteellisen arvon mittana. Hän kaipasi ”tosia ja eläviä” henkilöahmoja ”värikkään mutta hengettömän nukketeatterin” sijaan.

Muratin osakseen saamaa arvostelua on pidetty malliesimerkkinä siitä halveksuvasta asenteesta, jolla mieskriitikot suhtautuivat naiskirjailijoihin 1800-luvun puolivälissä, vaikka harva teos saikaan osakseen yhtä tyrmäävää kohtelua. Yksi syy kriitikon penseään asenteeseen saattoi tietenkin olla kirjailijan sukupuoli, mutta sen lisäksi hän ei tuntunut osaavan ajatella *Murattia* huvia ja iloa tuottavana, lukemisen nälkää tyydyttävänä

¹ Här, vädaste läsare, hafva vi det första inhemska försök i roman-väg; ty, om också icke just ”Finskt” så är Murgrönan dock säkert ”Finländskt original,” eller af Finsk fabrik. Det skulle redan i detta afseende vara mycken anledning att med tillfred-ställelse skrida till dess bekantgörande, om – om – om icke ett svårt och centnervigtigt *om* hade lagt sig emellan; för att förvandla all tillfredställelse i känslor af helt motsatt natur. (*Mbl* 11.1.1841.)

romaanina – viihteenä. Sen sijaan hän arvioi teosta kuin mitä tahansa taideteosta. *Murattia* ei myöskään sijoiteta osaksi naiskirjallisuuden jatkumoa, mikä oli myöhemmin hyvin tavallista naiskirjailijoiden romaanien arvosteluissa. Ruotsissa asuva suomalaissyntyinen kirjailija Fredrika Bremer oli tärkeä esikuva paitsi monelle varhaiselle suomalaiselle naiskirjailijalle myös kriitikoille. Bremer oli omana aikanaan erittäin suosittu ja tunnettu kirjailija ja hänen arkielämän kuvaukseksi kutsuttu tyyliinsä – eräänlainen kotoinen realismi – muuntui hyvin pian esteettiseksi konventioksi, joka sai feminiinin leiman ja jota naiskirjailijoiden suorastastaan odotettiin noudattavan. Ei ollut lainkaan harvinaista, että kirjailijoita kehoitettiin omaksumaan Bremerin kauniit ”kodin ja sydämen elämän” kuvaukset.

Kritiikistä huolimatta *Muratti* oli ilmestyessään kirjallinen teko, jota ei ohitettu hiljaisuudessa. Se sai runsaasti palstatilaa. Arvostelu ilmestyi kahdessa *Helsingfors Morgonblad*in numerossa (11.1. ja 14.1.1841), ja ensimmäinen osa täytti yli puolet lehdestä. *Muratti* muistettiin myös pitkään sen julkaisemisen jälkeen. Esimerkiksi Charlotta Falkmanin *En prestgård i N-d* -romaanin ilmestymisestä kertovassa ilmoituksessa (*Helsingfors Tidningar* 8.5.1847) kriitikoilta toivotaan vähemmän saaliinhimoista suhtautumista kuin mitä *Muratti* sai osakseen. Lisäksi kun naisten panos proosan alalla kasvoi, teos lakkasi olemasta kummajainen. Monissa kirjoituksissa se mainitaan naisten romaanikirjallisuuden pioneeriteoksena, ensimmäisenä lenkinä suomalaisen naiskirjallisuuden ketjussa.

Fredrika Wilhelmina Carstens toimii kuten Fredrika Bremer – kiistatta yksi arvostetuimmista ja luetuimmista

varhaisista naiskirjailijoista. Lukija johdatetaan *Muratissa* samalla tavalla kuin Bremerin esikoisromaanissa *Familien H**** (1830; suom. *Perhe*) naispuolisen kertojahahmon myötä yksityiseen, naisten elämänpiiriin. Bremerin romaanissa kuvauksen kohteena on tukholmalaisperhe iloineen ja suruineen. Carstensen romaanissa puolestaan Matildan ystävättärelleen kirjoittamat kirjeet tuovat näkyviin paitsi tukholmalaisen yläluokkaisen salonkielämän myös kirjoittajan omat huolet, murheet ja elämänilot. Molemmat kertojat edustavat muotoutumassa olevan keskiluokan ihanteita: he ovat nöyriä, vaatimattomia, säästäväisiä ja moraalisesti nuhteettomia. *Muratin* päähenkilö ei kuitenkaan jää sivustakatsojan rooliin, tapahtumien ulkopuoliseksi havainnoitsijaksi ja muistiinmerkitsijäksi, kuten Bremerin romaanin kertoja. Matilda on *Muratin* kertoja ja itseoikeutettu päähenkilö.

*

Matilda on varautunut kohtaamaan vaikeuksia uudessa kodissaan vieraassa maassa. Ennakko-odotusten vastaisesti hänen työnantajansa, leskeksi jäänyt vapaaherratar, osoittautuu kuitenkin rakastettavaksi hahmoksi. Matildan ja hänen välilleen kehittyy pian läheinen, äidin ja tyttären välistä suhdetta muistuttava side, ja Matilda alkaa viihtyä Ruotsissa. Silti Matildan tapa havainnoida ympäristöä ja elämää on myös hyvin kriittinen. Hän välittää käsityksiään uudesta ja vieraasta paikasta pitkälti suhteessa omaan lapsuudenkotiinsa ja sen arvoihin. Tämän näkökulman myötä kaksi erilaista elämäntapaa asettuu *Muratissa* vastakkain, sillä Matilda on itse kodista, jossa on koettu vastoinkäymisiä ja eletty vaatimatto-

masti. Oma lapsuudenkoti toimii mittapuuna, jota vasten salonkien yltäkyläinen maailma on outo ja paheksuttavakin. Heinäkuun 4. päivänä Matilda kirjoittaa ystävättärelleen muun muassa seuraavaa:

Monta päivää on jälleen kulunut jatkuvan huvittelun ja viihteen parissa. Kaiken sen toistaminen olisi sinusta varmasti aivan yhtä yksipuolista kuin niihin osallistuminen oli minusta väsyttävää. Voi Emilia, minä en lainkaan ymmärrä näitä ihmisiä, jotka löytävät nautintonsa vain ja ainoastaan huvituksesta toiseen siirtymisestä! He ajattelevat vain tanssiaisia, kahvikutsuja, juhlapäivällisiä, illallisia ja helyjä. Minun aikani on myös viimeksi kuluneen viikon aikana mennyt täysin näissä sieluttomissa kokoontumisissa, enkä todella ole ehtinyt siepata itselleni hetkeä, jonka olisin voinut mukavasti käyttää kanssasi rupatellen. Suothan siis anteeksi Matildallesi, sillä olen tuskin koskaan ajatellut sinua enemmän kuin juuri näinä päivinä.

Matildan kritiikki yläluokan tuhlailevaa ja pinnallista elämäntapaa kohtaan on osoitus romaanin ja keskiluokaisen elämäntavan välisestä kytköksestä. 1800-luvun puolivälissä kirjallisuutta käytettiin muuttuvan sääty-yhteiskunnan arvojen määrittelyyn, ja *Muratissakin* vaatteiden, päivällisten ja näennäisesti tarkoituksettomien pitkien keskustelujen kuvaamisen avulla arvostellaan aatelistoa ja pönkitetään keskiluokan ihanteita. Vanhaa säätyjärjestelmää, jossa yksilön aseman ja elämänkulun määritti syntyperä, horjutetaan. Syntyperää tärkeämmäksi asiaksi nousee kasvatusta, koti ja perhe. *Muratin* piikik-käät salonkielämäkuvaukset eivät jääneet huomaamatta *Helsingfors Morgonblad*in arvostelijaltakaan, joka piti niitä oikein onnistuneina, vaikka oli muuten kovin niukkasainen kehuissaan:

Sitä vastoin on kirjailijattaren kunniaksi luettava, ettei hän ole aivan vailla kyvykkyyttä kuvaillessaan ivallisesti seurapiirielämää, nimitäin sen sellaisia osia, jotka ovatkin naurettavuuden kahleissa. Tästä todistavat useat salonkikohtauksista, joita ei voine pitää liioiteltuina.¹ (Suom. Eeva-Liisa Järvinen)

Matildasta rakentuu *Muratissa* ihanteellinen keskiluokan nainen. Hänellä on kykyä omaa itseä koskevaan tutkiskeluun, hän kestää kärsimystä ja harjoittaa itsehillintää. Hän on kaikin puolin niin elämäntavoiltaan kuin -arvoiltaan kohtuullinen ja moraalisesti nuhteeton, kuten niin monet muutkin varhaisten naiskirjailijoiden romaanien päähenkilöt. Moraaliset kysymykset olivat 1800-luvun puolivälissä erottamaton osa kirjallisuutta ja kirjallisuudesta käytyjä keskusteluja, ja *Muratissa* sitoudutaan vahvasti vallalla olleisiin arvoihin. Silti romaanissa on myös kiinnostavia poikkeamia.

*

Muratti koostuu pääasiassa Matildan kirjoittamista kirjeistä, mutta joukossa on myös yksi Caroline-nimisen naisen kirje, joka on osoitettu Matildan ystävättärelle Rosalle. Toisin kuin nykyään, kirjettä ei 1700–1800-luvulla aina mielletty henkilökohtaiseksi kirjoittamisen muodoksi vaan kirjeitä saatettiin lukea perhepiirissä ääneen, tai ne saattoivat kiertää ystävältä toiselle. Har-

¹ Deremot bör till förf:s beröm sägas, att hon tyckes vara icke utan fallenhet för karrikerade skildringar ur sällskaps-verlden, d.v.s af sådana beståndsdelar derutinnan, hvilka äro hemfallna åt löjet. Härom vittna åtskilliga af salonsscenerna i Murgrönan, hvilka man icke med skäl torde kunna kalla öfverdrifna. (*Mbl* 14.1.1841.)

vinaista ei ollut sekään, että omaan kirjeeseen saatettiin liittää jonkun toisen kirjoittama kirje. Se oli tapa osoittaa luottamusta vastaanottajaa kohtaan.

Rosan elämä mullistuu, kun hän saa häidensä kynnyksellä kirjeen, joka paljastaa sulhasen olleen hänelle uskonon. Caroline on raskaana ja pyytää kirjeessään apua itselleen sekä pian syntyvälle lapselleen. Kirje on elämäkerta, jossa hän samalla tulee kertoneeksi ajan seksuaalinormistoa koskevan rikkomuksensa, esiaviollisen suhteensa. Caroline kirjoittaa kiellettyyn tekoon johtaneista syleilyistä, hellyydestä, tuhlailevista suudelmissa ja ylenpalttisesta onnentunteesta. Lukija ei edes välttämättä tietäisi, että on tapahtumassa jotain kiellettyä ellei tarina päättyisi Carolinen kuvaukseen voimakkaista häpeän ja katumuksen tunteista. *Murattissa* Caroline saa kuitenkin osakseen ymmärtämystä ja lohtua. Rosa menee niin pitkälle, että on valmis kärsimään ja uhraamaan oman onnensa toisen naisen puolesta. Hän on yksi niistä, ennen niin kovin yleisistä, kaunokirjallisuuden sankarittarista, joiden elämä päättyy dramaattisesti keuhkotautiin juuri ennen hääpäivää. Muratinoksa toimii romaanissa ensin toiveikkaasti morsiusseppeleen enteenä mutta muuttuu lopulta hautajaiskukaksi. Kärsimys ja uhrautuminen leimaavat niin Rosan kuin Matildan elämänkohtaloita. Carolinen kirje kuitenkin rikkoo käsitystä siitä, että varhaisten romaanien naishahmot toimisivat yksiselitteisesti moraalisinä esikuvina.

*

Muratti ilmestyi vuonna 1840 anonyymisti. Romaanissa ei ollut viitteitä sen tekijästä. Edes nimimerkkiä ei ollut.

Tosin romaanien ilmestyminen ilman mitään vihjeitä kirjoittajasta ei sinänsä ollut poikkeuksellista, sillä anonyymisti julkaiseminen oli 1800-luvun puolivälissä hyvin tavallista varsinkin silloin, kun kyseessä oli uusi kirjallisuudenlaji, joka lisäksi suunnattiin isolle lukijajoukolle. Arvostettuja kirjallisuudenlajeja – näytelmiä, runoja ja eepoksia – julkaistiin tekijän omalla nimellä. Anonyymius ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että kirjailija olisi jäänyt täysin tuntemattomaksi. *Muratin* kirjoittajan sukupuoli paljastettiin jo sanomalehti-ilmoituksessa, jossa pian ilmestyvää romaania mainostettiin. Lisäksi monet kirjailijat ja kriitikot tiesivät ainakin myöhempinä vuosina kirjailijan henkilöllisyyden.

Fredrika Wilhelmina Carstensen (1808–1888) elämän yksityiskohdista ei tiedetä kovin paljon. Se kuitenkin tiedetään, että hän oli omaa sukua Stichaeus – luke-neessa kodissa kasvanut maaherran tytär, joka meni naimisiin itäusmaalaisen aliluutnantin, Karl Carstensen, kanssa. He asuivat Pernajan Koskenkylässä ja myöhemmin Porvoon lähetyvillä. *Muratti*, jonka Fredrika Carstens julkaisi 32-vuotiaana, jäi hänen ainoaksi romaanikseen.

Monet varhaisista naiskirjailijoista kiinnostuneet tutkijat ovat jo useiden vuosien ajan lukeneet ja tutkineet *Murattia*. Yksi heistä on Svenska litteratursällskapetin tutkija Pia Forssell, joka on niin ikään ollut apuna käännöstyön eri vaiheissa. On kuitenkin ennen kaikkea kääntäjä Eeva-Liisa Järvisen ansiota, että *Muratti* on nyt vihdoinkin entistä laajemman lukijakunnan saatavilla.

Turussa 30.7.2006
Heidi Grönstrand

Muratti

Ensimmäinen suomalainen romaani – vihdoinkin suomeksi!

Fredrika Wilhelmina Carstensin rehevä kirjjeromaani vuodelta 1840 on tunnekylläinen kuvaus nuoresta naisesta, joka matkustaa Tukholmaan seuraneidiksi ja kuvaa kokemuksiaan, pettymyksiään ja onnen hetkiään yläluokkaisessa perheessä. Jane Austenin hengessä kirjoitettu teos oli tarkoitettu lukunälkään, kotimaiseksi vastineeksi aikakauden muotikirjallisuudelle.

”Älä odota mitään romaanien kaltaisia seikkailuja, mitään epätosia olettamuksia, mitään salaisia barharetkiä ja labyrinttejä... Heitä mieluummin kirjeeni, jo tämä ensimmäinen, kamarissasi iloisesti räiskyvään takkatuleen!”

FAROS

WWW.FAROSKUSTANNUS.FI

KANSI: MARI SIIPOLA

ISBN 978-952-5710-56-4

9 789525 710564